

Łužisku stwórbu za přichod zachować

Křesćenjo při Starodarbnjanskim jězoru wojua wo intaktnu přirodu a čistu wodu

Hara, proch a pobrachowaca dnowa na woda su wuskutki Malińskeje (Greifenhain) brunicowe jamy. „Cyły čas smy so z wobčeženjem bědžili“, dopomina so Jörg Nevoigt z ewangelskeje wosady Stareje Darbnje (Altdöbern) sewjernje Zleho Komorowa na 80te lěta. „Wosebje wobčežne bě naléčo. W měrcu bě často jara sucho. Při sylnym wětriku z wuchoda dochadžeše k pěškowym wichoram. Cyłe zahrody běchu z prochom pokryte.“ 59lětny je ranger přirodneje straže w Delnjołužiskim přirodnym parku. Do toho bě 30 metrow hłuboke studnie za wotwodžowanje wody na kromje Stareje Darbnje twarił.

„Naša swójbja měješe so tehdy přesydlíć“, powěda inženjer Bernhard Scherf, z wosady, „wostachmy pak tu. To bě wobčežny bój.“ Přichodnemu nanje słuszeše tamniše zahrodnistwo, štož bě jeho žiwenske džělo. Hižo do lěta 1800 běchu jeho předchadnicy tu sad žnjeli a pola wobhospodarjeli. Hač do Druheje swětowej wójny je swójbja hłownje sad plahowała. 1936 założeneje Malińskeje brunicowe jamy dla je dnowna woda woteběrała. Tež mnohe ratarske ploniny so zhubichu. Po Druhej swětowej wójny wěnowachu so Scherfcy tuž zahrodnistwu. W dobrych časach mějachu džesač sobudželačerjow.

„Njeby-li tu hórnistwo bylo, móhl wnuček 91lětnego Joachima Köhlera, Gabriel Scherf, na roli předchadnikow deře žiwy być“, je Bernhard Scherf přeswědčeny, „tola brunicowa jama žerješe so hač před chěžne durje na kromje Stareje Darbnje. Studnie a meter tolste roly, kotrež su wodu regulowali, wjedzchu direktnje po ležownosći.“ Kroma brunicowe jamy bě jenož 50 metrow wot domského zdalenia. Džěle ležownosće zahrodnistwa buchu samo sobu wotbagrowane. „Přichodnej starší běštač tře do kónca tu wutrajo, dowérrejo so Bohu. Wonaj chcyštaj zahrodnistwo – domiznu stareje swójbja – zachować.“

E kstremne kruta zemska skora je zahrodnistwo před wotbagrowanjom wuchowała. Bagry běchu wulké kamjenje a lodowcowe mergele našli. „Wuhlo hižo žane njenamakachu. Bager je sej tu prawdžepodobnje zuby wukusal“, měni Bernhard Scherf. Wón nochcysé džél dalšeho ničenja Łužicy być. Tohodla je so wón – najebač džělowý poskitk z hórnistwa – lěta 1990 na zatwar připrawow za zemska čoplotu a solarnu techniku specializował.

Jeho žona Ute a mandželska Jörga

Starodarbnjanski jězor jako kónčny sklad železowego hydroksida wužiwać je njezamołwite. Tole měnitaj tež Bernhard Scherf Jörg Nevoigt (wotlěwa) z tamnišeje wobydlerskeje iniciatiwy, kotaž chce wuswětleć, što so tu stawa.

Nevoigta Antje stej wot 1980tych lět bě najstaršeje wosadneje rady. Hižo tehdy běšeje wonej rozmołwne koła wo politiskich abo wobsvetowych prašenjach organizowało. Často džěše, kaž tež džensa hišće, wo hórnistwo a jeho scěhi. A tema přeco zaso bě stwórbu a jeje zachowanje za přichod.

W ot lěta 1998 bywu Malińsku brunicowu jamu zapławieja. Tak na stawa 880 hektarow wulk Starodarbnjanski jězor. „Planowanego saněrowanju přibrojoha dla so zapławienje přeco zaso přetorhnje“, praji nowinski rěčnik Łužiskeje a srzedzoněmskeje towarzosće hórnistwozeho zarjadnistwa (LMBV) dr. Uwe Steinhuber. Tuchwilu scyla žana woda do jězora njebeži, dokelž LMBV kilometry dołhe přibrojhi zhusća.

Mjeztym pak so přiroda zaso nawróća. Tak wuwiwaja so tam najwšelakorsi rostliny a zwěrjata. „Jězor je idealny za trajny přebytk ptačkow“, wujasna přirodowy ranger Jörg Nevoigt. Jeniče loni w decembrje je wón 259 spěvatych kolpjow a k tomu něhdže 5 000 wulkich lyšakow (Blessgans) wułhadał. Jim přidružja so rohački, prudníki (Schellenten), džiwne kački, rěčne kuliki (Flussregenpfeifer) a dalše ptaki. Tež wobstatk što-

mow a kerkow so přez družiny dorničela (Schlehe) a hłohonca (Weißdorn) powjetša a wobohaća. LMBV chce jězor přichodnje jako kónčne skladžišo za železowy hydroksid a měšané bloto wužiwać, povoľuo so na pozitivne nazhodenja z jeju zapławienjom do hłubokosće w druhich bywšich wuhlowych jamach. „Za to smy dali posudk zhotowić“, praji dr. Steinhuber, „a to wot Drježdanskeho instituta za wodu a pódū.“

W uslědk posudka je, zo je w Starodarbnjanskim jězorje zakladnje tajke zapławienje mózne hladajo na hłubokosć a wjele wody jězora kaž tež na jeho centralne położenie w saněrowskim regionje. „Daše eksterne přepytowanje ze wselakimi składowanskimi móžnosćemi ma bórze předležeć.“

Bernhard Scherf wšak znapřečiwa, zo ma LMBV nazhodenja jenož nastupajo zapławienje železowego hydroksida. „Tak mjenowane měšané bloto z wjele organiskim materialom, pěskom a jědam LMBV přeňdže“, inženjer wuswětla. „Najpozdžišo wot loňšeho lěta wo kritiskich dypkach wědza. Problematiske je měšané bloto z čežkometalem a rostlinskimi zbytkami, dokelž sluša poprawom wosebitym wotpadkam. Wo tym roz-

kehō železowego blota specializowane. Mjeztym je Łutowske stejiščo kompetencny centrum hospodarskeho wužiwanja tajkich wotpadkow, a wurdżedzene bloto hodži so w ratarstwie jara derje zasadźeć“, Bernhard Scherf podsmórnje.

„Z jězoram njemělo so eksperimentować, trjebamy čistu wodu, džensa a w přichodźe“, měni Jörg Nevoigt. „Za někotre lěta, hdźiž budže połny, budže jězor wažne žorlo za Sprjewu.“ Wob lěto jeho stav wody wo 1,3 metry přiběra. Pobrachuje jenož hišće džesač metrow, předy hač přeběži a woda do Sprjewie počeče a kwalitu jeje wody polepsí. Tak budže wodowa kwalita rěki hač do Berlina dołhodobnje zaručena. Z přirodze bliskim zachowanjom jězora džě tež wo stwórbu a jeje zachowanje za přichod. Za to wuprajal je so tež přeco Stefan Magirus, wot lěta 2007 do 2015 farar w Starej Darbnje. Jeho angažement gmejna džensa paruje. „Wot loňšeho njeje městno fararja hižo wobsadžene“, powěda Bernhard Scherf, „we wažnym času smy sami. Trjebamy tu nuznje zaso angažowanego fararja.“

K az Starodarbnjanska wobydlerska iniciatiwa tež zaměrový zwiazek Łužiska jězorina Braniborske cyłkowny koncept podpěruje. Krajej přesahuje, wobsvetēj přichilene a hospodarsce zaměrnje měl so železowy hydroksid wotstronje. „To je nadawek LMBV a zamołwitych přizwolenskich zarjadow. Zaměrový zwiazek budže na jednanjach swoje stejiščo zastupowac“, praji nawoda předsydsta Volker Mielchen. Wón džě widzi w jězoru dobrý turistiski potencial. Tak hodži so předewšém za kolesowanje, kupyje, płachtakowanje, wočerstwjenje a krajinowe wumělstwo. Hač do lěta 2025 chce zaměrový zwiazek jězor spřistupnić a puć wokolo njeho twarić. Přibrojohi maja so za kupanje přihotować. Towarstwa a inwestorjо měli so dołhodobnje při jězoru zasydlić.

P rawy turizm móže jenož w intaktnej přirodze nastać, měnitaj Bernhard Scherf a Jörg Nevoigt. „Železowemu hydroksidu ma so zaměrnje tam zadžewać, hdźež nastawa. Tak da so tež wobeń, zo bloto kilometry daloko rěki a rěki za njerodža. Trjebamy rozrisanja za přichod – w zajimje cyłe Łužicy“, wobaj wubzehnjetaj, „naposledk je finansowanie přeco tuňše hač kósty, kotrež nastawaja při wotstronjenju wobsvetowych škodow kónčnego skladžiša w Starodarbnjanskim jězorje dla.“

■ Andreas Kirschke

